

První žeň příspěvků ze sekcí

Tradice a diskontinuita ve vývoji české školy a pedagogiky

Vladimír Krejčí

Současný stav naší školy a pedagogiky neposkytuje radost z prolomení bariér totalitního a centralistického systému řízení a pečlivě strážných metodologických východisek. Spíše jde o tápání, které je vnímáno širokým spektrem názorů a postojů, z nichž krajnostmi lze nazvat odmítání všeho a přijímání všeho. Odmítání tradičního a přijímání alternativního podle zahraničních vzorů. Tyto vyhraněné přístupy, jestliže jsou absolutizovány, narušují přirozený vývoj. To vše zneklidňuje náš život, vyvolává strachy a úzkost z antihumánních projevů lidí. Komenský v takové situaci v 17. století hledal hlubinu bezpečnosti, jistoty v lidských hodnotách, v jejich harmonii, která vzniká jen tehdy, je-li člověk otevřen světu a zároveň při tom schopen uchovat svou celistvou autonomii neotřesitelných mravních postojů. Hierarchie lidských hodnot jako racionalita, emocionalita, mravnost a moudrost, které jsou vyjadřovány symboly rozum, srdce, ruce a čin, vytvářejí v celku tradici humanistickou, vedoucí k žádoucí humanizaci vztahů mezi lidmi (mezi rodiči a dětmi, učiteli a žáky, mezi školou a veřejností). Tuto tradici humanistických hodnot poznáváme již v archetypech výchovy a vzdělání od řecké a římské kultury přes středověké antinomie těla a ducha, v novověkých přírodovědných a duchovědných přístupech k lidskému poznání, ale také v utopických a reálných programech nápravy. Vše jmenované umožňuje mobilizovat vůli k činům, smysluplné práci pro budoucnost. Je to ona každodenní drobná práce, na kterou kladl důraz náš první prezident T. G. Masaryk.

Dynamika vývoje, časová ohraničenost, mnohotvárnost a složitost dnešního dění vyvolává nepřehlednost a zmatek, který musí být překonán moudrým zvažováním a rozhodováním. V naší historii nacházíme tradice reprezentované významnými osobnostmi, které dnes často upadají do zapomnění pro nízkou kulturní a vzdělanostní úroveň těch, kteří rozhodují. Zvyšováním této úrovně můžeme oživit vědomí kontinuity řešených problémů lidství, což by mělo být úkolem současného řešení našich výchovných a vzdělávacích problémů.

Na minulém našem sjezdu v Brně, kde jsme oživilí tradici Komenského

pedagogického realismu, bylo ukázáno, že musíme překonat důsledky půl století trvajících diskontinuitního vývoje, který se projevoval odtržeností, izolací jak od světových tendencí, tak od domácích demokratických a humanistických tradic. Návrat k oběma těmto pramenům našeho vývoje nám dává jasnou orientaci. Poznáváním škol a pedagogického myšlení v zahraničí si uvědomujeme hlouběji i naše domácí tradice, snahy a úsilí našich předků. Např. uplatňování integrované výchovy a vzdělání školou povinné mládeže nás pevněji připoutává k úsilí najít metody, formy a organizaci vzdělávání postižených dětí v přirozených podmínkách života mezi dětmi normálními. Viděli jsme takovou školu v Berlíně. S touto školou má úzkou spolupráci i teoretické pracoviště na Svobodné univerzitě v Berlíně. Problémy tohoto typu se promítají do výzkumných oblastí sociálně pedagogických i sociálně psychologických a slyšeli jsme o nich referáty v samotném Berlíně i na příležitostné návštěvě spolupracovníků v Ostravě. Např. není příliš povzbudivé, jestliže v dnešní době je u nás zapomenut František Bakule, který ve třicátých letech řešil vzdělání mrzáčků a povznášel je k činorodému životu naplněnému uměním. Již tehdy odmítal jejich separaci od tvrdé životní skutečnosti. Odmítal jejich skleníkovou výchovu, našel nástroj a metody radostného života těchto dětí ve zpěvu. Jeho zpěváci byli známí v celém tehdejší světě. Musíme cítit jako neblahé důsledky přerušení tohoto vývoje světovou válkou, která ukončila v podstatě tento vzácný pedagogický experiment. Odsouzení pedagogického reformismu na počátku padesátých let bylo začátkem zapomínání jak na Bakulovy zpěvačky a Bakuleho samotného, tak i na významné výsledky reformního hnutí, které byly v určitém slova smyslu realizováním odkazu Komenského nápravného hnutí. Fašistická výchova a po ní následující totalitní výchova přerušila tyto nápravné snahy učitelstva. Celý systém, který zdůrazňoval význam učitele, učitelskou profesi ponížil a mravně rozvrátil.

Zdálo se nám po listopadu 1989, že tento rozvrat není tak hluboký a že jej lze snadno překonat. Dnes se ukazuje, že hodnoty, na něž chceme navazovat, jsou často pošlapávány a znevažovány. Nositelé těchto hodnot jsou znovu opomíjeni a jen díky svobodě slova můžeme stále jejich hlas slyšet, burcovat k odpovědnému rozhodování, mimo jiné i ve školství. Dnes se musíme poradit, jak vybědnout z obnovujících se apatie k řešení závažných problémů.

Jak pozitivně orientovat výzkumy výchovy a vzdělanosti a jak realizovat dobrou výchovu a vzdělání v celém systému přeměn. Naše tradice a reflexe důsledků diskontinuitního vývoje humanitní výchovy nám ukazuje tři linie nápravy:

1. Rozvíjení empirických výzkumů procesů výchovy a vzdělávání z hledi-

ska celistvé lidské osobnosti v daných podmínkách změn společensko-politických a vytváření teoretické soustavy induktivní cestou, umožňující hlubší poznání podstaty potřeb, cílů a prostředků výchovy člověka k nápravě věci lidských. Množství historicky se vyvíjejících pedagogických směrů a jejich vliv na školu a učitele v různých zemích bude nám inspirací ne k napodobování, ale k poučení o budování vlastního systému v souladu s mentalitou našeho učitelstva a charakteru naší české pedagogické tradice.

2. Spolupráce s pedagogickou praxí a iniciativními tvořivými učiteli a řediteli škol nám pomůže koordinovat integrované týmy teoretiků a praktiků pro řešení zcela konkrétních problémů pedagogických, didaktických a mravních. Zvláště pečlivě musí být zkoumány podmínky této práce vzhledem k regionálním zvláštěnostem. U nás v Ostravě byl dán takovýto základ spolupráce teorie a praxe spolu se zahraniční účastí v polovině let šedesátých.

3. Organizování zázemí pro diskusi, koordinaci pedagogické spolupráce a informačního systému. Naše pedagogická společnost by se měla stát jedním z takových zázemí s edičními možnostmi. Měli bychom se poradit o tom, jak udržet a rozvíjet naši Pedagogickou orientaci. Myslím si, že často podceňujeme organizační stránku našeho úsilí. Možnost vytvořit otevřenou platformu k jednotlivým problémovým okruhům se ukazuje v kontaktech s různými nově vznikajícími iniciativami. U nás považujeme např. za takovou organizaci Sdružení nezávislé inteligence, jejímiž členy jsou hlavně sociologové, ale také psychologové, architekti a stavitelé, kulturní pracovníci a také učitelé a pedagogové. Setkání různě orientovaných odborníků vytváří dobrou platformu pro diskusi i programové podněty. Negativním jevem je úbytek našich členů, kteří vstupují do jiných iniciativ. Tato skutečnost signalizuje, že přitažlivost našeho dosavadního úsilí klesá. Jsme přesvědčeni, že Pedagogická společnost musí důkladně prozkoumat diskontinuitní vývoj v období 70. a 80. let. Jedině tak najde příčiny potíží, se kterými se dnes setkáváme. Tak budeme moci pokračovat v dobrých tradicích a vytvářet tradice nové.